

ประเด็นการเมือง ฉบับที่ E29	30 พ.ค. 68	วิทยาลัยการทัพบก
ประเด็น เมื่อศัตรุกลายเป็นมิตร	เมื่อศัตรุกลายเป็นมิตร: การปฏิบัติเย็บในการเมืองไทย	
ประเด็นสำคัญ	- สองเส้นทางที่แตกต่าง ณ จุดเริ่มต้น - ห้วงเวลาแห่งความขัดแย้ง - ความแตกต่างพื้นฐานในแนวคิด - จุดเปลี่ยนที่สำคัญจากการค้นพบปฏิปักษ์ร่วม - บทเรียนจากจิตวิทยาการเมือง การลดความขัดแย้งทางความคิด - ผลกระทบต่อการเมืองไทย - เปรียบเทียบกับประวัติศาสตร์โลก ความท้าทายและข้อจำกัด - แนวทางสู่ความยั่งยืน และข้อคิดสำหรับอนาคต - ความหวังของประชาธิปไตย	

เมื่อศัตรุกลายเป็นมิตร: การปฏิบัติเย็บในการเมืองไทย

เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2025 ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นวันที่ประวัติศาสตร์การเมืองไทยบันทึกไว้เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ เมื่อบุคคลสองท่านที่เคยมีสถานะเป็นคู่ปรปักษ์มานานเกือบ 20 ปี ได้ร่วมขึ้นเวทีและแสดงท่าทีสวมกอดกัน คือ **นายสนธิ ลิ้มทองกุล** ผู้ก่อตั้งสื่อเครือผู้จัดการและอดีตแกนนำขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กับ **นายจตุพร พรหมพันธุ์** อดีตแกนนำแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติและอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การปรากฏตัวร่วมกันเกิดขึ้นในงานสัมมนา "ความจริงมีเพียงคนเดียว" 2/2568 โดยนายจตุพรได้รับเชิญมาร่วมเป็นวิทยากรพิเศษ นอกเหนือจากการจับมือและสวมกอด ทั้งสองท่านยังแสดงออกถึงความสามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันบนเวทีอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นภาพที่สาธารณะไม่เคยคาดหวังว่าจะได้เป็นสัก্ষีพยาน

ความสำคัญของเหตุการณ์ดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงการปรากฏตัวร่วมกัน แต่เป็นการทำลายอุปสรรคแห่งความเชื่อที่ฝังรากลึกว่า "กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยกับแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติไม่อาจร่วมมือกันได้" ภาพดังกล่าวมิใช่เพียงการสวมกอดของบุคคลสองท่าน แต่เป็นสัญลักษณ์ของการหลอมรวมสองกระแสความคิดที่เคยดำเนินไปคู่ขนานมาเป็นระยะเวลานาน และเป็นสัญญาณของการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่อาจส่งผลต่อโครงสร้างการเมืองไทยอย่างถาวร

สองเส้นทางที่แตกต่าง ณ จุดเริ่มต้น

นายสนธิ ลิ้มทองกุล: จากผู้สนับสนุนสู่ผู้ต่อต้าน การเริ่มต้นของนายสนธิในการเมืองสืบเนื่องมาจากการเป็นนักเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งเป็นจุดกำเนิดสำคัญในการปลุกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตยในตัวท่าน นายสนธิได้ก้าวเข้าสู่วงการสื่อมวลชนและประสบจุดเปลี่ยนสำคัญในชีวิต ในระยะแรก ท่านเคยให้การสนับสนุนนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตรอย่างจริงจัง รวมถึงการจัดสรรพื้นที่ในสื่อเครือข่ายเพื่อสนับสนุนนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลทักษิณ

คุณลักษณะเด่นของนายสนธิ ประกอบด้วยทักษะในการเจรจาและการประนีประนอม ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับระบบการเมืองไทย การมีเครือข่ายความสัมพันธ์ที่กว้างขวางในวงการการเมือง

และความสามารถในการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน ภายหลังการพ้นโทษจากเรือนจำในปี 2562 นายสนธิได้กลับเข้าสู่งานด้านสื่อและการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง โดยคงรักษาจุดยืนในการปฏิรูประบบการเมืองไทย

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเกิดขึ้นเมื่อนายสนธิได้สังเกตการณ์และประเมินสิ่งที่เรียกว่า "การกระทำทุจริตและการใช้อำนาจเผด็จการ" ในรัฐบาลทักษิณ ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนสถานะจากผู้สนับสนุนเป็นผู้นำขบวนการต่อต้านทักษิณในปี 2549 ด้วยความเชื่อมั่นว่าการเปลี่ยนแปลงจะต้องดำเนินการผ่านการปฏิรูประบบ การใช้กลไกทางกฎหมาย และการรักษาหลักนิติธรรม

นายจตุพร พรหมพันธุ์ นักสู้เพื่อประชาชน ประสบการณ์ในการเป็นผู้นำขบวนการประชาชนตั้งแต่ช่วงวัยหนุ่ม โดยเริ่มจากการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี 2535 ซึ่งเป็นการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยครั้งสำคัญของประเทศ ประสบการณ์ดังกล่าวได้หล่อหลอมให้นายจตุพรเกิดความเชื่อมั่นในพลังของประชาชนและความจำเป็นในการต่อสู้เพื่อความยุติธรรม ต่อมานายจตุพรได้กลายเป็นแกนนำสำคัญของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ซึ่งมีจุดยืนหลักในการต่อต้านรัฐประหารและการสนับสนุนรัฐบาลที่เกิดจากการเลือกตั้ง ท่านมีความเชื่อมั่นว่าการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงจะต้องเกิดจากพลังประชาชนและการเคลื่อนไหวทางสังคม **คุณลักษณะเด่นของนายจตุพร** ประกอบด้วยความมุ่งมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตย ทักษะในการสื่อสารกับประชาชนฐานรากด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ความกล้าหาญในการเผชิญหน้ากับอำนาจรัฐ และการมีความเชื่อมั่นในระบบการเลือกตั้งเป็นหลัก นายจตุพรยังคงดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อของพรรคเพื่อไทย ซึ่งให้ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานภายในระบบการเมืองที่เป็นทางการ

ช่วงเวลาแห่งความขัดแย้ง

เมื่อแนวคิดเผชิญหน้ากัน นายสนธิและนายจตุพรได้ยืนอยู่ในฝั่งตรงข้ามของการเมืองไทย ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยต่อต้านแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ระบบการปฏิรูป

ต่อต้านพลังประชาชน การปฏิรูปต่อต้านการปฏิวัติ ความขัดแย้งดังกล่าวมิได้เป็นเพียงความแตกต่างทางความคิดเท่านั้น แต่เป็นการปะทะกันของปรัชญาการเมืองที่มีรากฐานแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

ในช่วงปี 2548-2557 ทั้งสองฝ่ายได้เผชิญหน้ากันในเหตุการณ์สำคัญหลายครั้ง เช่น การยึดครองสนามบินสุวรรณภูมิ การจัดการชุมนุมปิดกรุงเทพมหานคร การเผชิญหน้าที่บริเวณราชประสงค์ และเหตุการณ์เมษายน-พฤษภาคม 2553 ซึ่งมีผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก

ความแตกต่างพื้นฐานในแนวคิด

นายสนธิ มีความเชื่อมั่นใน "การปฏิรูประบบ" โดยมองว่าปัญหาของประเทศไทยมีที่มาจากโครงสร้างและระบบการเมืองที่ไม่สมบูรณ์ จึงจำเป็นต้องแก้ไขผ่านกระบวนการทางกฎหมาย การปรับปรุงรัฐธรรมนูญ และการสร้างกลไกตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ ท่านมองว่า "คุณภาพของผู้ผู้นำ" มีความสำคัญยิ่งกว่า "จำนวนเสียง" ในการเลือกตั้ง ส่วนในด้านของ **นายจตุพร** มีความเชื่อมั่นใน "พลังประชาชน" โดยมองว่าการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงจะต้องเกิดจากการที่ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจ การเลือกตั้งคือหัวใจของประชาธิปไตย และการรัฐประหารหรือการแทรกแซงจากสถาบันต่างๆ เป็นสิ่งที่ไม่อาจยอมรับได้ ท่านเน้นถึง "ความเท่าเทียม" ของสิทธิในการเลือกตั้ง ความขัดแย้งดังกล่าวสะท้อนถึงความแตกต่างในการมองการเมืองไทย ระหว่างกลุ่มที่เน้น "คุณภาพการปกครอง" กับกลุ่มที่เน้น "ความชอบธรรมจากการเลือกตั้ง" ทำให้การหาจุดร่วมดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในช่วงเวลานั้น

จุดเปลี่ยนที่สำคัญจากการค้นพบปฏิปักษ์ร่วม

จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นเมื่อทั้งสองฝ่ายเริ่มมองเห็น "ปฏิปักษ์ที่แท้จริง" ที่คุกคามทั้งสองกลุ่ม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นในข้ามคืน แต่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการสะสมของประสบการณ์และการสังเกตการณ์ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา นายสนธิได้กล่าวในงานว่า "วันนี้บุคคลท่านนี้มีใช้บุคคลเดิมแล้ว" ซึ่งแสดงถึงการยอมรับการ

เปลี่ยนแปลงของพันธมิตรใหม่ และมองว่าการร่วมมือครั้งนี้เพื่อ "ทวงคืนความถูกต้องให้พี่น้องประชาชน" ขณะที่นายจตุพรได้ระบุว่า "ตลอดระยะเวลา 20 ปีมานี้ ภาพที่ท่านทั้งหลายได้เป็นสักขีพยานในขณะนี้ไม่มีผู้ใดคาดหวังว่าจะเกิดขึ้น" แสดงถึงความประหลาดใจของการร่วมมือที่เกิดขึ้น ซึ่งปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง คือ **การมองเห็นปัญหาระบบใหม่** ทั้งสองฝ่ายเริ่มตระหนักว่าระบบการเมืองไทยมีปัญหาหลักซึ่งที่มิได้จำกัดอยู่ที่การแข่งขันระหว่างกลุ่มสีต่างๆ แต่เป็นปัญหาของ "ระบอบการเมืองที่เน้นผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ของประชาชน" **ความผิดหวังต่อกลุ่มเดิม** นายจตุพรมีความขัดแย้งกับแกนนำเดิม เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับการเมืองที่ท่านมองว่าเกิดจาก "ความเป็นนักการเมืองที่ยึดประโยชน์ตัวเองเป็นหลัก" รวมถึงกฎหมายที่อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม ซึ่งแม้แต่สมาชิกในกลุ่มเดิมจำนวนมากก็ไม่เห็นด้วยเช่นกัน และการ **ระบุปฏิปักษ์ร่วม** ทั้งสองเริ่มตระหนักว่า "ระบอบทักษิณ" ที่พวกท่านหมายถึงมิใช่เพียงบุคคล แต่เป็นระบบการเมืองที่เน้นการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันของฝ่ายการเมือง

การร่วมมือเกิดจากการที่ทั้งสองฝ่ายมีเป้าหมายร่วมในการ "ทวงความถูกต้อง" และต่อต้านสิ่งที่พวกท่านมองว่าเป็นการใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตัว แทนที่จะเพื่อประโยชน์ของประชาชน ทั้งสองท่านเห็นว่าการแบ่งแยกสีเสื้อเป็นเพียงการหันเหความสนใจจากปัญหาที่แท้จริง และเป็นเครื่องมือในการแบ่งแยกประชาชนเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง การร่วมงานกันในครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้หลักการ "ศัตรูของศัตรูคือมิตร" อย่างชัดเจน เมื่อทั้งสองมีเป้าหมายร่วมกันในการ "ทวงคืนความถูกต้องให้กับประชาชน" และต่อต้าน "ระบอบทักษิณ" ตามที่พวกท่านเข้าใจ

“

อีกไม่กี่วันการเมืองก็จะถึงจุดเปลี่ยน แต่ทำอย่างไรไม่ให้มันไปสู่วังวนแบบเดิม นี่คือโจทย์ใหญ่ ที่ต้องร่วมกันคิด และสิ่งสำคัญคือไม่ควรกินแรงประชาชน ก่อนจะนำเสนอในสิ่งที่ควรจะเป็นของบ้านเมืองเรา ที่ไม่ต้องจบลงแบบการรัฐประหารแบบเดิม หรือการเมืองเพียงแค่สลับคน แต่ปัญหายังอยู่เหมือนเดิม

”

บทเรียนจากจิตวิทยาการเมือง การลดความขัดแย้งทางความคิด

เมื่อมีปฏิปักษ์ร่วมกัน บุคคลมักจะลดความสำคัญของความขัดแย้งระหว่างกัน และเน้นไปที่จุดร่วมแทน ปรากฏการณ์นี้เรียกว่า "การลดความขัดแย้งทางความคิด" (Cognitive Dissonance Reduction) ซึ่งเป็นกลไกทางจิตวิทยาที่ช่วยให้บุคคลสามารถจัดการกับความขัดแย้งในความคิดได้ ในกรณีของนายสนธิและนายจตุพร สิ่งที่เกิดขึ้นคือการ "ปรับกรอบการมอง" (Reframing) ของศัตรูและมิตร แทนที่จะมองกันเป็น "ขบวนการพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย" และ "แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ" ซึ่งได้ปรับมุมมองทางการเมืองใหม่เป็น "คนไทยที่ต้องการความยุติธรรม" เมื่อเผชิญกับ "ระบบที่ไม่ยุติธรรม" กลไกทางจิตวิทยาที่เกิดขึ้น ประกอบด้วย การหาจุดร่วม (Common Ground) ทั้งสองเริ่มเน้นไปที่สิ่งที่เหมือนกัน เช่น ความรักในสถาบันชาติ ความต้องการให้ประเทศเจริญ และความต้องการความยุติธรรม การระบุภัยคุกคามภายนอก (External Threat) เมื่อมีภัยคุกคามภายนอกที่ชัดเจน กลุ่มที่เคยขัดแย้งกันมักจะรวมตัวกันได้ง่ายขึ้น การประเมินค่าใหม่ (Reappraisal) การมองความขัดแย้งเดิมว่าเป็น "การถูกชักจูง" หรือ "การเข้าใจผิด" มากกว่าความแตกต่างพื้นฐาน ผลกระทบต่อการเมืองไทย การร่วมมือนี้ส่งสัญญาณสำคัญสามประการ การเมืองไทยมีความยืดหยุ่น สามารถปรับตัวและเปลี่ยนแปลงได้ ความขัดแย้งมิใช่สิ่งถาวร เมื่อมีเป้าหมายร่วมกัน การร่วมมือเป็นไปได้ และการเมืองแบบผู้ใหญ่ สามารถแยกแยะระหว่างความขัดแย้งส่วนตัวกับผลประโยชน์ส่วนรวม

เปรียบเทียบกับประวัติศาสตร์โลก ความท้าทาย และข้อจำกัด

การร่วมมือของนายสนธิและนายจตุพรมีความคล้ายคลึงกับ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ที่ร่วมมือกันในสงครามโลกครั้งที่สอง เพื่อต่อสู้กับนาซีเยอรมนี และ การรวมตัวของพรรคฝ่ายค้านใน

สาธารณรัฐเกาหลี เพื่อต่อต้านรัฐบาลที่คอร์รัปชัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความท้าทายและข้อจำกัด ซึ่งจากการรวมตัวแบบนี้ยังคงเผชิญกับความท้าทาย เกี่ยวกับความยั่งยืนที่ไม่แน่นอน ได้แก่ ความแตกต่างในแนวคิดและวิธีการยังคงมีอยู่ การรักษาสอดคล้องระหว่างความต้องการของกลุ่มที่แตกต่างกัน และความยั่งยืนขึ้นอยู่กับการณ์อยู่ของปฏิปักษ์ร่วม ปฏิกริยาจากฐานสนับสนุนเดิม การที่ทั้งสองฝ่ายมีฐานสนับสนุนที่แตกต่างกัน อาจทำให้เกิดความขัดแย้งภายในกลุ่มผู้สนับสนุนเดิม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการร่วมมือ

แนวทางสู่ความยั่งยืน และข้อคิดสำหรับอนาคต

เพื่อให้การร่วมมือมีความยั่งยืน จำเป็นต้องมี การพัฒนาความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง การสื่อสารที่เปิดเผยและสร้างสรรค์ การกำหนดเป้าหมายร่วมที่ชัดเจน การประเมินผลความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์และปรับปรุงวิธีการ

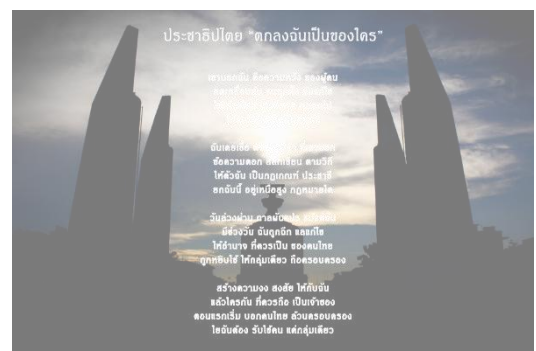
การที่นายสนธิและนายจตุพรสามารถฝ่าฟันอดีตที่ขัดแย้งกันมาร่วมมือกันได้ เป็นสัญญาณที่ดีสำหรับการเมืองไทย มันแสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างทางความคิดจำเป็นต้องนำมาซึ่งความขัดแย้งถาวร การหาจุดร่วมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ และการเมืองมิใช่เรื่องของการต่อสู้แบบสีขาวสีดำ แต่เป็นศิลปะแห่งการปรับตัว ตามที่นายจตุพรกล่าวไว้ว่า หลังวันที่ 13 มิถุนายน 2568 นี้ประเทศชาติคงจะเจริญและรวดเร็วขึ้นทุกกระบวนการ เพราะผลลัพธ์จะเป็นน้ำมันหล่อลื่น เรื่องที่หนืดในคณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือคานาการต่อต้านการทุจริตแห่งชาติ จะมีความรวดเร็วมากขึ้น

การรวมตัวนี้นำเสนอแนวคิดใหม่ที่มีใช้การใช้สื่อของสื่อเป็นตัวแบ่ง แต่เป็นการรวมพลังเพื่อจุดประสงค์ร่วมกัน โดยนายสนธินำทักษะในการเจรจา ความรู้เกี่ยวกับระบบการเมือง และเครือข่ายความสัมพันธ์มาใช้ ในขณะที่นายจตุพรนำความสามารถในการสื่อสารกับประชาชน ความมุ่งมั่นในอุดมการณ์ และประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวมาเสริม

เมื่อภาพของนายสนธิ ล้มทองกุล กับนายจตุพร พรหมพันธุ์ ปรากฏอยู่บนเวทีเดียวกัน มันมิใช่เพียงภาพของบุคคลสองท่านที่เคยเคลื่อนไหวทางการเมือง แต่คือภาพสะท้อนประวัติศาสตร์การเมืองไทยในรอบเกือบ 20 ปี การรวมตัวนี้แสดงให้เห็นว่าการเมืองไทยมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้ มันเป็นตัวอย่างของการเมืองที่เป็นผู้ใหญ่ ที่สามารถแยกแยะระหว่างความขัดแย้งส่วนตัวกับผลประโยชน์ส่วนรวมได้

ความหวังของประชาธิปไตย

หลักการ "ศัตรูของศัตรูคือมิตร" มิใช่เพียงกลยุทธ์ทางการเมือง แต่เป็นปรัชญาของการอยู่ร่วมกัน มันสอนให้เราตระหนักว่าความขัดแย้งมิใช่สิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และการร่วมมือเป็นทางเลือกที่ดีกว่าการต่อสู้ ในโลกที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนและความท้าทาย การเรียนรู้ที่จะร่วมมือกับบุคคลที่แตกต่างจากเรามีใช้เพียงทักษะทางการเมือง แต่เป็นทักษะชีวิตที่จำเป็น

กรณีศึกษาที่เตือนใจเราว่า แม้ในยามที่สถานการณ์ดูเหมือนจะแย่ที่สุด ความหวังและการเปลี่ยนแปลง ยังคงเป็นไปได้ หากเรายอมเปิดใจและเรียนรู้จากกัน การสวมกอดในวันที่ 25 พฤษภาคม 2025 อาจเป็นจุดเริ่มต้นของการเมืองไทยแบบใหม่ที่เน้นการร่วมมือมากกว่าการต่อสู้ ซึ่งบทความนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงวิชาการเพื่อความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางการเมือง โดยไม่มีเจตนาสนับสนุนหรือต่อต้านฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การที่ทั้งสองบุคคลสามารถฝ่าฟันอดีตที่ขัดแย้งกันมาร่วมมือกันได้ เป็นสัญญาณที่ดีสำหรับการเมืองไทย แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างทางความคิดจำเป็นต้องนำมาซึ่งความขัดแย้งถาวร และการหาจุดร่วมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในสังคมประชาธิปไตย

พ.อ.หญิง จันทิรา นาคบุญนำ

อจ.กก.กม.สมย.วทบ.

1. กรุงเทพธุรกิจ ข่าวการเมือง “จตุพร-สนธิ” ประกาศเป็นพี่เป็นน้อง จับมือเพื่อบ้านเมือง [อินเทอร์เน็ต]. เข้าถึงเมื่อ 26 พฤษภาคม 2568 เวลา 18.31 น. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/politics/1181831>
2. มหาวิทยาลัยนอร์ธเวสเทิร์น. ฟิสิกส์ยืนยันว่าศัตรูของศัตรูคือมิตรอย่างแท้จริง. ScienceDaily [อินเทอร์เน็ต]. 2567 พ.ศ. 3 [เข้าถึงเมื่อ 26 พฤษภาคม 2568]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.sciencedaily.com/releases/2024/05/240503172621.htm>
3. ธนกิจ ธนกิจ. การปรองดองในฐานะวาทกรรมทางการเมืองในความขัดแย้งปัจจุบันของไทย. วารสารภาษาและการเมือง. 2563;19(2):251-69. doi:10.1075/jlp.18054.tha